

Mandat Mannsutvalget

For å sikre en god likestillingspolitikk er det behov for en helhetlig oversikt over hvilke likestillingsutfordringer gutter og menn møter gjennom livsløpet. Viktige temaer kan være familie, fritid, helse, vold og seksuell trakassering, utdanning og arbeidsliv, pensjonistliv, integrering og skeives levekår. Under hvert tema følger undertemaer.

Utvalget skal utrede likestillingsutfordringer menn møter og som bidrar til utenforskap og er til hinder for et likestilt samfunn.

Det er stor variasjon blant menn, og ulike grupper av menn møter ulike utfordringer. For eksempel er menn som gruppe overrepresentert blant personer med mest makt, størst formuer, høyest inntekt og størst frihet. Samtidig vet vi at dette ikke gjelder alle menn, og at menn kan oppleve likestillingsutfordringer på andre områder. Utvalget skal derfor ta utgangspunkt i at menn er en sammensatt gruppe og at likestillingsutfordringer henger sammen med faktorer som sosial ulikhet (for eksempel inntekt, utdanning, klasse), geografi, etnisitet, generasjonstilhørighet/alder, seksuell orientering, kjønnsuttrykk og funksjonsevne. Utvalget skal også ha et interseksjonelt perspektiv på menns likestillingsutfordringer.

Utvalget skal se likestillingsutfordringer i lys av normer for maskulinitet og tradisjonelle kjønnsroller, der dette er relevant. Utvalget skal også ta hensyn til de store endringene i mansrollen som har skjedd de siste årene og at disse endringene utspiller seg på ulike måter i ulike deler av befolkningen.

Formålet med utredningen er tredelt:

1. Gi helhetlig oversikt over hvilke likestillingsutfordringer gutter og menn møter gjennom livsløpet på temaer som familie, fritid, helse, vold, utdannings- og arbeidsliv, pensjonistliv, integrering og skeives levekår.
2. Vurdere om pågående politikk og igangsatte prosesser ivaretar kjønnsperspektivet på disse områdene tilstrekkelig, inkludert hvorvidt forskning og data gir tilstrekkelig grunnlag for politikkutvikling.
3. Foreslå tiltak som vil bidra til et likestilt samfunn på disse områdene, og/eller vurdere behov for andre løsninger dersom utvalget mener pågående innsats ikke ivaretar perspektivet om likestilling.

Regjeringen peker på en rekke temaer og undertemaer som utvalget bes om å utrede. Utvalget kan prioritere mellom temaene og undertemaene, sett opp mot kapasitet og tiden som er satt av til utredningen.

Utredningen skal gjennomføres i tråd med utredningsinstruksen, herunder skal det redegjøres for eventuelle økonomiske og administrative konsekvenser.

Temaer og undertemaer

- Familie
  - Likestilt foreldreskap
  - Barnløshet
- Fritid
  - Sosiale relasjoner

- Helse
  - Gutter og menns spesielle helseutfordringer, herunder både somatiske og psykiske helseutfordringer

- Vold og seksuell trakassering
  - Voldsutøvelse
  - Voldsutsatthet
  - Seksuell trakassering

- Utdanning og arbeidsliv
  - Utdanning og endringer i gutter og menns utdanningsvalg
  - Arbeidsliv og endringer i menns yrkesvalg
  - Rekruttering til arbeidslivet

- Pensjonistliv
  - Levekår og levevaner

- Integrering
  - Negativ sosial kontroll
  - Kulturelle barrierer
  - Stereotypier, rasisme og diskriminering

- Skeives levekår
  - Levekår og psykisk helse

Familie

Likestilt foreldreskap

Likestilt foreldreskap handler både om hvordan foreldrepermisjonen fordeles mellom mødre og fedre og hvordan omsorgs- og husarbeidet fordeles. Mødre og fedre bør ha like muligheter til å delta i yrkeslivet, blant annet for bærekraften i velferden. En kjønnskjævet fordeling av arbeid og tilpasning mellom arbeids- og familieliv ser fortsatt ut til å legge en tyngre byrde til kvinners enn menns muligheter i arbeidslivet. Likestilt foreldreskap handler også om hvordan mødre og fedre ivaretar foreldreskapet etter samlivsbrudd eller når de ikke bor sammen.

Utvalget må foreslå løsninger for hvordan politikktvikling kan bidra til:

- hvordan foreldrepermisjonen kan deles mer likt
- hvordan omsorg- og husarbeid kan fordeles likere
- legge til rette for et godt og aktivt likestillingsarbeid i arbeidslivet
- hva som skal til for å få mer likestilte foreldreskap etter samlivsbrudd
- hvordan foreldre som ikke bor sammen kan få et godt samarbeid om barna

Økende andel barnløse blant menn

Andelen menn uten barn har økt fra 17 prosent til nærmere 25 prosent i løpet av de siste årene. Forskere har pekt på en rekke årsaker, som at barnløshet kan henge sammen med lav utdanning og inntekt, dårlig helse, at færre menn vil ha barn, at det blir født flere gutter enn jenter

Utvalget må:

- vurdere hvilke likestillingsutfordringer menns økende barnløshet har i ulike deler av livsløpet og om det er aktuelle tiltak som kan endre bildet.
- utrede om barnløsheten er frivillig eller ufrivillig.

Fritid

Sosiale relasjoner

Sosiale bånd, fellesskap og deltakelse er av stor betydning for livskvaliteten. I alle fylker oppgir menn noe lavere skår for opplevelse av støttende relasjoner enn det kvinner gjør. Menn opplever også å bidra til andres lykke og livskvalitet i noe mindre grad enn kvinner.

Utvalget må:

- vurdere om kjennetegnene ved menns sosiale relasjoner, som er nevnt over, bidrar til utenforskap og hva som i så tilfelle kan motvirke disse.

Helse

Menn kommer dårligere ut enn kvinner på en rekke kjennetegn knyttet til helse. For eksempel er det en større andel menn som drikker og snuser, og menn drikker mer, oftere og mer risikofyllt enn kvinner. Dobbel så mange menn dør av narkotikabruk og unge menn er overrepresentert ved rusproblemer og dødsfall som følge av risikofyllt atferd i rus. Det er også flere menn enn kvinner som har et usunt kosthold. Videre har middelaldrende menn høyere forekomst av overvekt og fedme enn kvinner, og overvekt og fedme er viktig risikofaktor for diabetes type 2, hjerte- og karsykdommer og andre kroniske sykdommer. Det er også flere menn enn kvinner som dør på grunn av ulykker, og menn skader seg oftere i første halvdel av livet

Menn lever kortere enn kvinner, i gjennomsnitt dør de tre år tidligere enn kvinner. Menn er overrepresentert i selvmordsstatistikken. Hele to av tre tilfeller skjer blant menn.

Helse- og omsorgstjenestens møte med menn og gutter kan være preget av kjønnsstereotyper som bidrar til at enkelte sykdommer underdiagnostiseres.

Utvalget må:

- foreslå løsninger for hva som skal til for fremme helse og bedre menns helseutfordringer, både fysisk og psykisk. Det vil være naturlig med en kontakt mellom Mannsutvalget og Kvinnehelseutvalget innen helseområdet.

Vold og seksuell trakassering

Kvinner og menn utsettes for ulike typer vold og i ulike sammenhenger. Menn er både utøvere av og ofre for vold. Vold i nære relasjoner utgjør en av de største barrierene for å nå målet om likestilling.

Voldsutøvelse

Menn er overrepresentert blant utøvere av vold mot kvinner, men også mot andre menn. Menn er overrepresentert blant utøvere av seksuell vold mot kvinner og barn. 30–50 prosent av alle overgrep mot barn og unge begås av andre barn og unge, og gutter er klart overrepresentert blant de som utviser problematisk eller skadelig seksuell atferd.

Voldsutsatthet

Menn er generelt mer utsatt for vold enn kvinner og de er mer utsatt for kroppsskade og -krenkelse. Psykisk vold er et utbredt fenomen og den voldsformen som både menn og kvinner utsettes for oftest. Menn utsettes også for seksuell vold, men forskning tyder på at seksuelle overgrep er svært tabubelagt for menn, og at menn utsatt for seksuell vold møter særskilte barrierer for å søke hjelp.

Både kvinner og menn utsettes for vold i nære relasjoner, men kvinner er i større grad enn menn utsatt for alvorlig og gjentatt vold. Vold i nære relasjoner er svært inngripende og byr på noen helt spesielle utfordringer, særlig for den som er utsatt.

Seksuell trakassering

Seksuell trakassering er et vedvarende samfunnsproblem og en viktig likestillingsutfordring. I 2019 oppgir om lag 114 000 yrkesaktive (4 prosent) at de en gang i måneden eller mer blir utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet, kommentarer eller liknende på arbeidsplass. Langt flere kvinner enn menn blir trakassert. Ungdata sin undersøkelse fra 2019 viser dessuten at 32 prosent av elever på videregående skole rapporterer at de har blitt utsatt for en form for seksuell trakassering det siste året. Også denne undersøkelsen viser kjønnsforskjeller.

Utvalget må:

- peke på årsakene til at menn er overrepresentert blant de som utøver vold
- foreslå løsninger for hva som skal til for å forbygge og hindre at menn utøver vold
- foreslå hvordan volden menn utsettes for i større grad kan avdekkes og hvordan voldsutsatte menn kan få bedre hjelp
- peke på hva som er årsakene til at få voldsutsatte menn søker hjelp, og foreslå tiltak for at flere menn søker hjelp
- foreslå løsninger for å motvirke seksuell trakassering.

Utdanning og arbeidsliv

Gutter og jenter velger forskjellige utdanninger som i sin tur spiller inn på kjønnsbalansen i arbeidsmarkedet. Kjønnsforskjeller i utdanningsløpet er tydelig, både i videregående opplæring på fag- og yrkesopplæringen og i høyere utdanning.

I opptaket til universiteter og høyskoler har søkermassen i mange år hatt en overvekt av kvinner. Menn og kvinner fordeler seg ikke likt på utdanningsområder. Kvinner er i stort flertall blant søkere til helse- og sosialfaglige studier, mens det er et stort mannsflertall blant søkerne til IKT og teknologi. I høyere yrkesfaglig utdanning er fordelingen også her kjønnsdelt, med stort kvinneflertall innenfor helse-, sosial og idrettsfag og tilsvarende stort mannsflertall innenfor naturvitenskaplige fag, håndverksfag og tekniske fag.

Det er også andre kjønnsforskjeller i opplæringsløpet. Dette gjelder for eksempel kjønnsforskjeller i karakterer, fullføring og behov for spesialundervisning. Dette kan få konsekvenser for videre utdanning, arbeid, helse og familiesituasjon senere i livet. Dette er det redegjort for i NOU 2019: 3 Nye sjanser – bedre læring – Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp, og er derfor ikke en del av dette utvalgets mandat. Utvalgets mandat er også avgrenset mot forslag som gjelder opplæringssektoren, fremmet i NOU 2019: 19 Jenterom, gutterom og mulighetsrom.

Rekruttering til arbeidslivet

Norske menn i kjernealder for yrkesdeltaking (25-54 år) har lavere deltakelse i arbeidsmarkedet enn menn i mange andre OECD-land, etter mange år med negativ utvikling i sysselsettingen, både relativt og absolutt. I 2020 var arbeidsstyrken målt i prosent av befolkningen for denne gruppen langt under OECD-gjennomsnittet, og sysselsettingsraten var bare så vidt over.

Utvalget må:

- foreslå løsninger på hvordan legge til rette for at flere menn velger kvinnedominerte utdanninger
  - Som bakgrunn for å foreslå løsninger bør utvalget utrede mulige forskjeller i menns gjennomføring av utdanning og karriereløp avhengig av om de velger en mannsdominert, kvinnedominert eller mer kjønnsbalansert utdanning.
- foreslå løsninger på hvordan legge til rette for at flere menn velger kvinnedominerte yrker
- se nærmere på hva som kan være forklaringer på utviklingen med lavere deltakelse i arbeidsmarkedet blant norske menn sammenlignet med menn i OECD-land, herunder om det er forhold i arbeidsmarkedet, f.eks. om færre kommer inn i arbeidslivet eller om flere faller fra, tilknytning til sektor/bransjer, kompetansesammensetning, institusjonelle forhold mv. som kan forklare denne utviklingen.

Pensjonistliv

Flere undersøkelser viser at mange eldre menn lever alene, har dårligere nettverk og takler livet som pensjonist dårligere enn kvinner. Framskrivninger viser signifikante endringer med opphopning av barnløshet, dårligere levekår og helse – noe som også rammer menn i utkantkommuner.

Andre utviklingstrekk som er relevante med særlig henblikk på eldre menn er levevaner som redusert fysisk aktivitet og dårligere kosthold, samt positiv utvikling som økt deltakelse i frivillighet, bestefar-rollen og som pårørende.

Utvalget må:

- foreslå løsninger for hvordan de demografiske utfordringene med flere enslige menn i fremtiden, skal møtes.

Integrering

Det er et felles ansvar å bekjempe negativ sosial kontroll. Alle skal ha frihet til å være seg selv, til å delta og til å bryte dersom de opplever begrensninger i sin frihet. Mange av dilemmaene vi møter i integreringsdebatten knytter seg til balansen mellom friheten til å leve sitt liv på forskjellige måter, og det sosiale og kulturelle presset som mange står overfor når de skal velge hvordan de vil leve sine liv. Også i majoritetsbefolkningen ser vi eksempler på negativ sosial kontroll, i hovedsak knyttet til lukkede religiøse miljøer.

Gutter med innvandrerbakgrunn har større frafall fra skolen enn gutter uten innvandrerbakgrunn. Dette frafallet har stor betydning for de unge guttene det gjelder, deres familier og samfunnet som helhet.

Menn og gutter med innvandrerbakgrunn er i stor grad utsatt for stereotypier som kan begrense deres handlingsrom. Utseende, religiøse kjennetegn og landbakgrunn gir i mange tilfeller oppfatninger og fordommer om holdninger, levestett og verdier som ikke nødvendigvis stemmer med virkeligheten. Stereotypier, rasisme og diskriminering, virker som barrierer for full deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Dette har også betydning for individenes tillitt til både storsamfunn og mellom innbyggere.

Utvalget må:

- se nærmere på hvordan menn både er ofre for, og utøvere av negativ sosial kontroll, og hva som skal til for å frigjøre dem fra disse begrensningene.
- drøfte hvordan menn som partnere, pårørende, slektninger, og venner kan bidra til at folk av alle kjønn kan ta frie selvstendige valg, for det livet de selv ønsker å leve.
- se nærmere på hva som kan gjøres for å hindre frafallet i skolen blant gutter med innvandrerbakgrunn.
- se nærmere på hvordan stereotypier, rasisme og diskriminering begrenser menn med innvandrerbakgrunn sine muligheter til deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.

Skeives levekår

Det er store variasjoner i levekår mellom ulike grupper som bryter med normer for kjønn og seksualitet, og det er også livsområder hvor skeive i snitt opplever større utfordringer enn majoritetsbefolkningen. Undersøkelser viser at lhbt-personer er overrepresentert på en del negative helse- og livskvalitetsvariabler.

Utvalget må foreslå løsninger for hvordan politikktutvikling kan bidra til

- bedre levekår og psykisk helse blant skeive menn.